

ΚΛΕΙΩ

ΕΚΔΙΔΟΤΑΙ ΔΙΣ ΤΟΥ ΜΗΝΟΣ ΕΝ ΛΕΙΨΙΑΙ.
ΠΕΡΙΟΔΟΣ Β΄.

ΤΟΜΟΣ ΣΤ΄.
ΑΡΙΘΜ. 9 (129).

Συνδρομή άρχομένη από 1. Δπριλίου έκάστου έτους έτησία μόν
φρ. χρ. 25 εξάμηνος δέ φρ. χρ. 12½.

ΕΤΟΣ ΣΤ΄.
τῆ 1/13. Αύγουστον 1890.

ΕΡΡΙΚΟΣ ΙΨΕΝ.

 περίφημος τῆς Νορβηγίας δραματικός ποιητής Ἑρρίκος Ἴψεν, τοῦ ὁποῦ τοῦ ἔνεστι ἐν τισὶ θεάτροις τῆς Εὐρώπης παρασταθέντα δράματα: «Τὰ φαντάσματα» καὶ «ὁ Ῥόσμερσκολμ» ἔδωκαν ἀφορμὴν εἰς ζωηροτάτας συζητήσεις, ἐγεννήθη τῷ 1828 ἐν τῇ πόλει Skien τῆς μεσημβρινῆς Νορβηγίας. Οἱ γονεῖς αὐτοῦ, κατὰ τὸ ἥμισυ ἔμποροι καὶ κατὰ τὸ ἥμισυ ναυτικοί, εἶχον καταστραφῆ οικονομικῶς, ὁ δὲ νεαρός Ἴψεν λίαν ἐνωρίς ἀναγκασθεὶς ὑπὸ τῆς πενίας καὶ τῶν στερήσεων νὰ θέσῃ στενὰ ὄρια εἰς τὴν φιλομάθειάν του καὶ νὰ καταστειλῇ τὴν πρὸς τὰ γράμματα καὶ τὴν ποίησιν ἀκατάσχετον ὀρμὴν του, εἰσῆλθεν ὡς ὑπηρετῆς εἰς τι φαρμακοπωλεῖον, ὅπως μὴ ἀποθάνῃ ὑπὸ τῆς πείνης. Ἔσχε λοιπὸν ὁ Ἴψεν τὴν δόσιν ἐκείνην τῆς δυστυχίας, ἣτις εἶνε ἰκανὴ νὰ ἀναπτύξῃ (ἢ καὶ νὰ θανατώσῃ, κατὰ τὰς περιστάσεις) τὴν δέ-
ΚΛΕΙΩ. ΤΟΜΟΣ ΣΤ΄.

λησιν. Ἄλλ' ἡ θέλησις συνοδευομένη ὑπὸ τῆς ἀληθοῦς εὐφρίας δὲν καταπνίγεται εὐκόλως ὑπὸ ἐξωτερικῶν περιστάσεων, καὶ ὁ Ἴψεν ὑπέρτης ὢν ἐν τῷ φαρμακοπωλεῖω, εὗρισκε πάντοτε καιρὸν νὰ ἀσχολῆται καὶ περὶ τὰ γράμματα, ἰδίᾳ δὲ περὶ τὴν ποίησιν. Τὸ διορατικὸν αὐτοῦ πνεῦμα ἐβλεπεν ἀνεκαθεν τὰ ἀσθενῆ καὶ τὰ τρατὰ μέρη τῆς κοινωνίας, πανταχοῦ ἐβλεπε προλήψεις, δεισιδαιμονίαν, ματαιοσχολίαν, ὑποκρισίαν, ψεῦδος καὶ μετριότητα. Καὶ βραδύτερον δὲ παρετήρησεν ὅτι οἱ πολέμοι τῆς ἠθικῆς ἐξοχότερος καὶ τοῦ ἀληθοῦς ἀνθρωπισμοῦ κατέχουσιν ἀγέρωχοι τὰς πρῶτιστας θέσεις ἐν τῇ κοινωνίᾳ καὶ παρέχουσι δυσκαταγώνιστον ἀντίστασιν εἰς πᾶσαν εἰλικρινῆ τάσιν πρὸς τὴν ἀληθειαν, πρὸς τὴν πνευματικὴν ἀνάπτυξιν καὶ ἀπελευθέρωσιν τοῦ λαοῦ.

Ἀρέσας ἐν τῷ πρώτῳ αὐτοῦ δράματι, «τῷ Κα-

ΕΡΡΙΚΟΣ ΙΨΕΝ.

ταλίνα», εξέφρασαν ὁ Ψεν μετὰ νεανικῆς σφοδρότητος τὴν δυσαρέσκειαν καὶ τὴν ἀπέχθειάν του πρὸς τὰ σαθρά, ἄλογα καὶ ἀδίκαια καθεστώτα τῆς κοινωνίας. Ἀλλ' ἡ ἀγνώμων πατρίς ὀλίγον ἐδειξεν ἐνδιαφέρον πρὸς τὰ μεταρρυθμιστικὰ σχέδια τοῦ νεαροῦ αὐτῆς ποιητοῦ καὶ μόνον τριακόντα ἠγόρασαν ἀντίτυπα τοῦ πρώτου αὐτοῦ ἔργου. Ὁ νεαρός καὶ ὑψηλῶν ἰδεῶν ἐμπορούμενος ποιητὴς κατέλιπε τὴν γενέθλιον χώραν καὶ ἐστράφη πρὸς τὴν Χριστιανίαν, ἐνθα μετὰ βραχείαν προπαρασκευὴν ἐνεγράφη φοιτητὴς εἰς τὸ πανεπιστήμιον. Ἀλλὰ καὶ ἐνταῦθα κατεδείχθη, ὅτι εὐαίσθητος καρδία, εὐγενῶν αἰσθημάτων ἐμπορούμενη καὶ ὀργῶσα πρὸς ὑψηλὰ ἰδεώδη, εἶνε πανταχοῦ ἐκτεθειμένη εἰς προσβολὰς καὶ πικρίας, ὅταν μάλιστα ἡ κενότης τοῦ βαλαντίου καὶ ἡ χυδαία πείνα δὲν ἀφήνουν τὴν μάθησιν νὰ γείνη ἀμιγῆ ἀπόλαυσις καὶ τοῦ πνεύματος ἀτάρακτος τέρψις. Ὁ Ψεν ἦτο τοσοῦτον ἄπορος, ὥστε καὶ ἐκάστην μεσημβρίαν προσπορεύετο μόνον ὅτι πηγαινῆ εἰς τὸ ξενοδοχεῖον νὰ γευματίσῃ· πράγματι δὲ ἔζη μὲ ἄρτον ζῆρὸν καὶ ὀλίγον καφέν. Ἀλλὰ τὴν πείναν του ὑπέφερεν ὁ ποιητὴς μετὰ χάριτος καὶ εὐτραπείας: ἐξεπώλησεν ὀλίγον κατ' ὀλίγον ὅλα τὰ ὑπὸ τῶν συμπολιτῶν του μὴ ἀγορασθέντα ἀντίτυπα τῆς τραγῳδίας του «Ὁ Κατιλίνας», καὶ τοιούτοτρόπως ἠδυνήθη ἐπὶ τινα χρόνον νὰ ὀχθῆται ἐπὶ τοῦ πηγᾶσου του ὀλίγον τι εὐτραφέστερος ἢ πρότερον.

Ὁ Ψεν ἰδρυσεν μετέπειτα περιοδικόν τι σύγγραμμα, εἰς τὸ ὁποῖον ἐγένεσαν ἑκατὸν περὶ που συνδρομηταὶ ἐκ τῶν εὐπαιδευτοτέρων Νορβηγῶν. Τὸ περιοδικόν τοῦτο

δὲν ἠδύνατο, ἐννοεῖται, νὰ συντηρηθῆ καὶ ἔπαυσεν ἐκδιδόμενον, ἀλλ' ὁ Ψεν δημοσιεύσας ἐν αὐτῷ τὰ λυρικά καὶ ἐπικά του ποιήματα, τὰ ὁποῖα συνέγραφεν ἐξεπιτήδες διὰ τὸ περιοδικόν του ἐκεῖνο, ἐγένετο γνωστός ἐν τῷ φιλολογικῷ κόσμῳ καὶ ἐκτίσαστο ἰκανὴν φήμην ὡς ποιητῆς. Ὁ διάσημος βιολινιστὴς Ole Bul εἶχεν ἰδρῦσει τότε ἐν Bergen ἐθνικόν τι θέατρον καὶ προσεκάλεσε τὸν Δρ. Ἐρρίκον Ψεν ὡς δραματοῦργόν διὰ τὸ θέατρον τοῦτο. Ἐνταῦθα ὁ ποιητὴς διετέλεσεν ἐργαζόμενος ἀπὸ τοῦ 1853 μέχρι τοῦ 1857, ποιῶν ἐν δράμα κατ' ἕκαστον ἔτος διὰ τὸ θέατρον καὶ τελειοποιῶν οὕτως τὴν ἐν τῇ δράματικῇ ποιήσει ἰκανότητά του συμφῶνως πρὸς τὰς ἀνάγκας καὶ τὰς ἀπαιτήσεις τῆς σκηνῆς. Μετὰ ταῦτα διωρίσθη ὁ Ψεν διευθυντὴς τοῦ θεάτρον ἐν Χριστιανίᾳ, ἐνθα διέμεινε μέχρι τῆς χρεωκοπίας τῆς ἐθνικῆς ταύτης σκηνῆς ἐν ἔτει 1862, δὲν ἔπαυσε δὲ ἐν τῷ μεταξὺ χρόνῳ νὰ συγγράφῃ τραγῳδίας καὶ νὰ μελετᾷ τὰς ἀτοπίας καὶ ἀλογίας τοῦ κοινωνικοῦ καὶ τοῦ οἰκογενειακοῦ βίου. Ἀλλὰ εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς τοῦ ποιητικοῦ σταδίου του εὐρίσκειτο ὁ Ψεν εἰς διηκενὴ ἀγῶνα κατὰ τῆς μεγάλης μερίδος τῶν περιορισμένων καὶ στενοκαρδῶν συμπολιτῶν του, ὑπ' ὧν παρεννοηθεῖς, παραγνωρισθεῖς καὶ συκοφαντηθεῖς ἠναγκασθῆ ἐπὶ τέλος τῷ 1864 νὰ ἐξορίσῃ αὐτὸς ἑαυτὸν ἐκ τῆς πατρίδος του καὶ νὰ καταφύγῃ κατ' ἀρχὰς μὲν εἰς Ρώμην εἶτα δὲ εἰς Μόναχον, ἐνθα καὶ διαμένει μέχρι τοῦ νῦν, ἀγων ἤδη τὸ 59 ἔτος τῆς ἡλικίας του, ἀλλ' εἰσέτι μετὰ νεανικοῦ σφρίγγου ποιῶν καὶ συγγράφων.

ΕΚ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ ΤΟΥ ΣΤΑΝΛΕΥ.

(Συνέχεια.)

ΤΟ ΜΕΓΑ ΔΑΣΟΣ ΕΝ Τῆ ΚΕΝΤΡΩΑ ΑΦΡΙΚῆ.

Τὸ μέγιστον μῆκος τοῦ δάσους τούτου, ἀπὸ τοῦ Καβαμβάρου τῆς νοτίου Μανζέμας μέχρι τοῦ Βαγβίνου τῆς δυτικῆς Νιαμινιά, εἶνε 1000 χιλιομέτρων· τὸ κατὰ μέσον ὄρον εὐρὸς αὐτοῦ εἶναι 830 χιλιομέτρων, οὕτως ὥστε τὸ δάσος τοῦτο ἔχει ἐν συνόλῳ ἐπιφάνειαν 832,000 τετραγωνικῶν χιλιομέτρων, μὴ συμπεριλαμβανομένων ἐνταῦθα τῶν ἐξωτερικῶν ἐκείνων μερῶν τοῦ δάσους, αἵτινα διαχωρίζονται ἀπὸ τοῦ ὄλου διὰ λειμῶνων, οὕτε τῶν μακρῶν ἐκείνων δασωδῶν ζωνῶν, αἵτινες καλύπτουσι τὰς χαμηλοτέρας ὀχθὰς ἐκάστης μεγάλης λεκανῆς ποταμοῦ. — Ἐνταῦθα δὲ περιγράψω μόνον ἐκεῖνο τὸ μέρος τοῦ δάσους, ὅπερ ἀπὸ τῆς Ἰαμβουίας μέχρι τῆς Ἰνδουούρας ἐκτείνεται ἐπὶ ἀποστάσεως 526 χιλιομέτρων.

Ἄς θεωρήσωμεν ἤδη τὸ μέγα τοῦτο δάσος, οὐχὶ διὰ γὰ κάμωμεν ἐπιστημονικὴν τινα ἀνάλυσιν τῶν δένδρων καὶ τῶν προϊόντων αὐτοῦ, ἀλλὰ διὰ νὰ λάβωμεν γενικὴν τινα περὶ αὐτοῦ ἰδέαν. Καλύπτει τοσοῦτον εὐρείαν ἐπιφάνειαν, εἶνε τοσοῦτο ποικίλον καὶ συγχρόνως τοσοῦτο ὁμοίμορφον ἐν τοῖς χαρακτηριστικοῖς αὐτοῦ, ὥστε ἡ ἀκριβὴς αὐτοῦ περιγραφή ᾗ ἀπῆται πολλοὺς τόμους· μάλιστα δὲ, ἐν ἠθέλωμεν νὰ τὸ ἐξετάσωμεν μετὰ πάσης ἀκριβείας, δὲ μᾶς ἐχρειάζεται ὀλόκληρος λεγαίων ἐιδικῶν ἐπιστημῶνων. Δὲν ἔχομεν καιρὸν νὰ

ἐξετάσωμεν τὰ ἄνθη καὶ τοὺς καρποὺς καὶ τὰ τόσα θαύματα τῆς βλαστήσεως ταύτης, οὕτε νὰ θεωρήσωμεν ἐκ τοῦ πλησίον τὰς λεπτὰς διαφορὰς τοῦ φλοιοῦ καὶ τῶν φύλλων τῶν περὶ ἡμᾶς ὀρθουμένων διαφορῶν δένδρων, οὕτε νὰ συγκρίνωμεν τὰ ποικιλοτάτα εἶδη τοῦ ἑκκρινόμενου γλοιώδους ἢ ὑελοποιηθέντος κόμμιος, ἄπερ ὡς γαλακτοειδὲς σταγόνες, ὡς ἠλεκτρόχροα σφαιρίδια ἢ ὡς ἀχατόχροα δάκρυα σταλλάσσουσιν ἐκ τῶν δένδρων, οὕτε νὰ παρατηρήσωμεν τοὺς ἐπιμελεῖς μύρμηκας οἵτινες ἀδιακόπως ἀναβαίνουν καὶ καταβαίνουν τοὺς κορμούς τῶν δένδρων, τῶν ὁποίων ὁ φλοιός ἐν ταῖς πτυχαῖς αὐτοῦ παρέχει ὄρη καὶ κοιλιάδας εἰς τὰς στρατιάς τῶν ἐντόμων, οὕτε νὰ παριστάμεθα μάρτυρες τῶν πολέμων, οὗς διεξάγουσι τὰ διάφορα ταῦτα ἔθνη τῶν μελάνων καὶ τῶν ἐρυθρῶν μυρμηκῶν. Ὁσαύτως παραλείπομεν πᾶσαν λεπτομερῆ ἐξέτασιν τοῦ ὑπερμεγέθους ἐκείνου ὄγκου, τοῦ νεκροῦ ἐκείνου γίγαντος τῶν δένδρων, ὅστις μὲν εἰσέτι διατηρεῖ τὴν ὄψιν κατερριμμένου στελέχους καὶ ἤδη εἶναι τοσοῦτον πορῶδης ὡς σπύγγος. Ἐν τῷ ἐσωτερικῷ αὐτοῦ ζῶσιν ἤδη ἀναριθμητοὶ φυλαὶ μικρῶν ζωφίων, θησαυροὶ ἀνεξερεύνητοι διὰ τοὺς ἐντομολόγους. Πλησίασον τὸ οὖς σου εἰς τὸν ζυλώδη ἐκεῖνον καὶ σεσηπότη ὄγκον, καὶ θ' ἀκούσης εὐκρινῶς ἐκδηλουμένην ἐν ἀκαταπαύστῳ βόμβῳ τὴν ζωὴν τοῦ κόσμου τῶν ἐντόμων. Τὰ ἀναριθμητὰ ἐκεῖνα ζώφια παντὸς εἶδους καὶ σχήματος, τὰ διαφορώτατα κατὰ τὸ

μέγεθος, τὴν λαμπρότητα τῶν χρωμάτων, τὴν φραιότητα τῆς φυσικῆς τῶν ἐνδυσμασίας, διατελοῦσιν ἐν διηκενῇ κινήσει καὶ ἀσχολίᾳ, ἀπολαύοντα κατ' ἴδιον τρόπον τῆς βραχείας αὐτῶν ὑπάρξεως, θροῦντα, ληστεύοντα, μαχόμενα, καταστρέφοντα, ἀνοικοδομοῦντα, πανταχοῦ περιφερόμενα καὶ τὰ πάντα ἐξετάζοντα. Ἐπίδες τὴν χεῖρα ἐπὶ ἐνὸς στελέχους, κατακλίθητι πρὸς στιγμὴν ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, κάθισον ἐπὶ ἐνὸς κατερριμμένου κλάδου, καὶ δὲ ἐννοήσης ἀμέσως, ὅποια φαρμακερὰ λύσσα, ὅποια ἀδηφαγία καὶ ἀπληστία, ὅποια δηλητηριώδης πνοὴ σε περιβάλλει. Ἄνοιξον τὸ σημειωματᾶριόν σου, καὶ τὸ λευκὸν φύλλον τοῦ χάρτου δὲ προσελκύσῃ ἀμέσως δωδεκάδα τινὰ χρυσαλλιδῶν· κύκλω τῆς κεφαλῆς σου περιίπταται μία μέλισσα, πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν σου ἴπτανται ἄλλα εἶδη ἀγρίων μελισσῶν, παρὰ τὰ ὤτα σου βομβεῖ μία σφήξ, τὸ πρόσωπόν σου ἀπειλεῖται ὑπὸ ὑπερμεγέθους κηφήνος παρὰ δὲ τοὺς πόδας σου παρελαύνει ἀπέραντος στρατιὰ μυρμηκῶν. Τινὲς ἐκ τῶν μυρμηκῶν τούτων ἤρχισαν ἤδη ν' ἀναρριχῶνται ἐπὶ τῶν ποδῶν σου, μετ' ὀλίγον δὲ τὰ ψαλλιδοειδῆ αὐτῶν ἐργαλεῖα δὲ τρυπήσωσι τὸν λαῖμόν σου τοσοῦτον ἀλγεινῶς, ὥστε δὲν δὲ δύνηθης νὰ καταστειλῇς ὀδυνηρὰν κραυγὴν.

Καὶ ὅμως πάντα ταῦτα εἶναι φραῖα· μόνον πρέπει νὰ προσέχης νὰ μὴ καθίσης μήτε νὰ κατακλιθῆς ἐπὶ τοῦ φλογεροῦ ἐδάφους. Ἐνταῦθα δὲν εὐρισκόμεθα ἐν μέσῳ τῶν πιτύων καὶ τῶν κομψῶν δασῶν τῆς Ἀγγλίας, ἀλλ' ἐν τῷ κόσμῳ τῶν τροπικῶν, τὸν ὁποῖον διὰ νὰ ἀπολαύσωμεν ἀκινδύνως πρέπει βραδέως καὶ ἀκαταπαύστως νὰ βαδίζωμεν.

Φαντάσθητε ὀλόκληρον τὴν Γαλλίαν καὶ τὴν Ἰβηρικὴν Χερσονήσῳ πυκνότητα κεκαλυμμένην μὲ δένδρα ἀπὸ 6 ἕως 60 μέτρων ὕψους, τῶν ὁποίων τὰ φυλλώματα νὰ εὐρισκῶνται τοσοῦτο πλησίον ἀλλήλων, ὥστε νὰ συμμιγνύωνται καὶ συμπλέκωνται μετ' ἀλλήλων ἀποκρύπτοντα ἐντελῶς τὸν οὐρανὸν καὶ τὸν ἥλιον· τοὺς δὲ κορμούς τῶν δένδρων τούτων ἔχοντας πάχος παραλλάσσον ἀπὸ ὀλίγων ἑκατοστομέτρων μέχρι ἐνὸς μέτρου. Φαντάσθητε μεταξύ τῶν δένδρων τούτων ἐκτεταμένης μακρᾶς περιπλοκάδας ἐν εἴδει χονδρῶν σχοινίων ἀπὸ πέντε μέχρι 40 ἑκατοστομέτρων διαμέτρου, καὶ λαμβανούσας διάφορα σχήματα βρόχων, στεφάνων, γιγαντιαίων γραμμῶν ὡς τοῦ W καὶ τοῦ M, ἀλλαχοῦ δὲ περιελισσομένας ὡς ὑπερμεγέθεις ὀφεις περὶ τὰ δένδρα ἀπὸ τῶν ριζῶν μέχρι τῶν ἀκροτάτων κορυφῶν. Φαντάσθητε τὰς σχοινοειδεῖς περιπλοκάδας ταύτας ἐν τῇ ἀκρασιότητι αὐτῶν βλαστήσει εὐρισκομένας καὶ φυλλομανούσας καὶ συμμιγνυομένας μετὰ τῶν πυκνῶν φυλλωμάτων τῶν δένδρων καὶ ἀποκρυπτούσας τὸ φῶς τοῦ ἡλίου, ἀπὸ δὲ τῶν ὑψίστων κορυφῶν τῶν δένδρων κρεμόμενας πάλιν μέχρι τοῦ ἐδάφους ἐν σχήματι ἀπειραριθμῶν κροσσῶν καὶ θυσᾶνων. Φαντάσθητε πάντα ταῦτα φύρδην μίγδην εὐρισκόμενα ἐν τῇ φοβερωτάτῃ συγχύσει, ἐν πάσῃ δὲ διακλαδῶσει τῶν δένδρων καὶ ἐπὶ παντὸς ὀριζοντίου κλάδου ἕτερα φυλλώματα ἔχοντα σχήμα κρᾶμβῶν τεραστῆιου μεγέθους, ἀλλαχοῦ δὲ ἄλλα πάλιν φυτὰ, ὀνομαζόμενα «ὤτα ἐλεφάντων» καὶ ἔχοντα φύλλα ζιφοειδῆ, ἀλλαχοῦ δὲ ὄρχεοειδῆ φυτὰ καὶ πλείιστα ἄλλα θαύματα τῆς βλαστήσεως τῶν τροπικῶν χωρῶν, τέλος δὲ πυκνότητα πλῆθος πτέρης. Τὰ δένδρα, οἱ κλάδοι, οἱ κλώνες, αἱ περιπλοκάδες, τὰ πάντα ἔσταν

κεκαλυμμένα μὲ πυκνότητα βρῶνον ὡς διὰ πρασίνου μανθόου. Ὅπου τὸ δάσος εἶνε τοσοῦτο πυκνὸν καὶ συμπαγές, ὡς τὸ περιέγραψα ἤδη, οὐδὲν ἄλλο ὑπολείπεται εἰ μὴ νὰ φαντασθῆτε τὸ ἔδαφος πυκνότητα κεκαλυμμένον μὲ φρύνιον, μὲ ἄμωμον καὶ μὲ ναννοφυεῖς δάμνους. Ὅπου ὁμως, τοῦδ' ὅπερ συμβαίνει συχνάκις, ὁ κεραυνὸς ἐνσκήψας ἐπὶ ὑψηλοῦ τινος καὶ γιγαντώδους δένδρου ἠραίωσε τὸ μέρος καὶ ἐπέτρεψε τὴν εἰσοδὸν εἰς τὸ φῶς τοῦ ἡλίου, ἢ ὅπου σφοδρὸς τις ἀνεμοστρόβιλος ἐξερρίζωσε τινὰ τῶν δένδρων, ἐκεῖ ταχέως ἀναφύεται μέγα πλῆθος νεαρῶν στελεχῶν, ἐναμίλλως αὐξανόμενα, συναστιζόμενα, συμπιεζόμενα, συμπλεκόμενα καὶ ἀμοιβαίως συμπνηγομένων, μέχρις οὔ τὸ πρὸ μικροῦ ἀραιωθῆν ἐκεῖνο μέρος τοῦ δάσους κλεισθῆ καὶ πάλιν ἐντελῶς καὶ καταστῆ ἀδιαπέραστον εἰς τὰς ἀκτῖνας τοῦ ἡλίου. —

Ὅπως συμπληρωθῆ ἐν τῇ φαντασίᾳ ὑμῶν ἡ εἰκὼν τοῦ φρικαλέου δάσους, πρέπει νὰ φαντασθῆτε καὶ τὸ ἔδαφος ἀκόμη πυκνὸς κεκαλυμμένον μὲ φυτικὴν γῆν ἐκ σεσηπῶτων φύλλων, στελεχῶν καὶ κλώνων· κατὰ μικρὰ διαστήματα ἐνὸς ἢ δύο μέτρων πρέπει νὰ συναντᾶτε κατερριμμένον τινὰ γίγαντα τοῦ δάσους, κολοσιαῖον τι δένδρον ἐξηπλωμένον κατὰ γῆς, ἀτμίξον τι καὶ δυσόσμως ἀναθυμιάσεις ἀναπέμπον μίγμα σηπομένων ἰνῶν, νεκρῶν γενεῶν ἐντόμων καὶ ζωντανῶν ἐθῶν μυρμηκῶν, ἐναλλάξ ἐμφανιζόμενων καὶ κρυπτομένων ὑπὸ τὸ πλῆθος τῶν φύλλων, τῶν δεινυλλιών, τῶν κισσῶν, τῶν ῥοταγγοφοινίκων κτλ. Κατ' ἕκαστον δὲ χιλιόμετρον πρέπει ν' ἀπαντᾶτε ἱλυώδη τινὰ ποταμόν, τελματώδες τι ρυάκιον ἢ ἀβάθης τι ἔλος κεκαλυμμένον μὲ τελματιαίους φακοὺς μὲ φύλλα λωτοῦ καὶ μαδωνίων καὶ μὲ λιπαρὸν τινα πρᾶσινίζοντα ἄφρον, συνιστάμενον ἐξ ἀπειραριθμῶν μυριάδων φυταρίων.

Τὸ τεράστιον τοῦτο δάσος φαντάσθητε ἤδη κατοικούμενον ὑπὸ μικρῶν ἀλλ' ἀναριθμητῶν ἀγρίων φυλῶν, εὐρισκομένων εἰς διηκενὴ πόλεμον πρὸς ἀλλήλας, κεχωρισμένων ἀπ' ἀλλήλων δι' ἀποστάσεων 15 ἕως 80 χιλιομέτρων, βίουσάν ἐν μέσῳ τῶν κατερριμμένων δένδρων, μεταξύ τῶν ὁποίων ἔχουσι φυτεῦσαι παραδεισίους συκᾶς, βανάνεας, μανιόκ, κύμους, νικοτιανῆν, κολοκύνθας, πέπονας κ.τ.τ. Οἱ ἄγριοι, οὗτοι, ὅπως καταστήσῃ τὰ χωρία αὐτῶν ἀπρόσιτα καὶ ἀπόρητα, μετεχειρίσθησαν πάντα τὰ ὄχυρατικὰ μέσα, ὅσα παρέσχεν αὐτοῖς ἡ φύσις καὶ ὁ ἐν τῷ δάσει βίος. Ἐμπηγνύουσιν εἰς τὸ ἔδαφος αἰχμηρὰ ζύλα καὶ καλύπτουσιν αὐτὰ μὲ φύλλα ὄχι μόνον ἐν ταῖς ἀτραποῖς αὐτῶν ἀλλὰ καὶ μεταξύ τῶν δένδρων, οὕτως ὥστε ὁ ἔχθρὸς πατῶν ἐπ' αὐτῶν διατρυπᾷ τὸν γυμνὸν τοῦ πόδα καὶ ἢ ἀποδνήσκει ἐκ τοῦ δηλητηρίου, μὲ τὸ ὅποιον εἶναι ἀλειμμένα τὰ ζύλα ἐκεῖνα, ἢ γίνεται χαλδὸς ἐπὶ μῆνας ὀλοκλήρους. Εἰς ἄλλα πάλιν μέρη κατασκευάζουσιν ἐκ κεκομμένων καὶ ἐπισσεωρευμένων κλάδων προπύργια, ὅσποθεν τῶν ὁποίων κρύπτονται καὶ ἐξακοντίζουσι κατὰ τῶν ἔχθρῶν φαρμακερὰ βέλη καὶ ζύλινα ἐν πυρὶ σκληρυνθέντα καὶ μὲ δηλητήριον ἀλειφθέντα δόρατα.

Τὸ παρθένον δάσος, ἦτοι τὸ μηδέποτε ὑπὸ ἀνθρώπων πατηθὲν καὶ ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων αὐτομάτως φύομενον καὶ αὐξανόμενον, διακρίνεται εὐκόλως ἀπὸ τοῦ μέρους ἐκείνου, ὅπερ θάττον ἢ βράδιον ἤρξατο ποτε νὰ παρέχῃ σκέπην εἰς τοὺς ἀνθρώπους. Τὰ δένδρα

είναι εκεί υψηλότερα και εδύτηνέστερα και κολοσιαιά κατά τὸ πάχος τῶν κορμῶν, εὐρίσκονται δὲ συχνότερον διάδρομοι, διευκολύνοντες τὴν διὰ τοῦ δάσους πορείαν, ἐνῶ ἀναπόφευκτον ἐμπόδιον παρέχουσι τὸ φρύνιον καὶ τὸ ἄρωμον. Τὸ ἔδαφος εἶνε στερεώτερον καὶ συμπαγέστερον, ἀποκόπτομένων δὲ τῶν φυτῶν καὶ τῶν μικρῶν δάμνων διανοίγονται εὐάεροι, σκιεροὶ καὶ δροσεροὶ χώροι ἐν σχήματι αὐτοφυῶν ναῶν, ἐν οἷς ἡ διαμονὴ εἶνε εὐάρεστος. Εἰς τοιαύτας θέσεις ἀρροσκονται πρὸ πάντων νὰ ἐνδιατρίβωσιν οἱ νομαδικὸν βίον ἄγοντες πυγμαῖοι...

Ἐπειτα ἔρχεται τὸ κυρίως θαμνώδες εἶτε λοχιώδες δάσος, τοῦ ὁποῦ ἡ καταπληκτικὴ πυκνότης εἶνε παντά-

διηγείρετο ἐν ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν ἄρρητόν τι συναίσθημα σεβασμοῦ καὶ εὐλαβείας πρὸς τὸ δάσος, συναίσθημα κατακυριεῖον τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ πνεύματος ἡμῶν. Τότε συνηθισμένως τὴν ἰδιάζουσαν ἐκείνην μεγαλοπρέπειαν, ἦν ἐπηύξανεν ἡ ἔλλειψις τῶν ἡλιακῶν ἀκτίνων καὶ ἡ ἐπικράτησις τοῦ ἀμυδροῦ σκιάφωτος, καὶ ἐθαυμάζομεν διὰ τὸ παράδοξον ἐκεῖνο συναίσθημα τῆς ἐρημίας καὶ ἀπομονώσεως, καὶ περιστρέφομεν ἐταστικῶς τὰ βλέμματα ἡμῶν ὅπως βεβαιώσωμεν ὅτι ἡ ἐρημία ἐκείνη δὲν ἦτο ἀπάτη τῶν αἰσθησῶν μας. Ἐνόμιζέ τις ὅτι εὐρίσκετο μεταξὺ τῶν κατοίκων ἄλλου τινὸς πλανήτου... Ἐν τῇ θαυμασίᾳ ἐκείνῃ σκηνογραφίᾳ, ἤτις μὲ περιέβαλλε,

ΣΩΤΗΡΙΑ ΤΟΥ ΝΕΛΣΩΝΟΣ ΚΑΙ ΤΩΝ ΕΠΙΖΗΣΑΝΤΩΝ ΕΝ ΤΩ ΠΕΔΙΩ ΤΟΥ ΛΙΜΟΥ.

πασιν ἀδιαχώρητος. Ὅπως διαπεράσει τις τὸ μέρος τοῦτο τοῦ δάσους, πρέπει νὰ διατρύχη τὴν συμπαγὴ ταύτην φυτικὴν μάζαν διασκάπτων ἀληθινὸν τουνέλον...

Ὅσῳκις ἐχώρομεν εἰς τὰ πρόσω μετὰ τῆς φάλαγγος ἢ ἐστρατοπεδευόμεν πρὸς διανυκτέρευσιν, αἱ φωναὶ καὶ ὁ θόρυβος οὐδαμῶς συνετέλουν εἰς τὸ νὰ διεγείρωσιν ἐν ἡμῖν εὐάρεστα συναίσθημα διὰ τὸ δάσος. Ἡ πείνα, αἱ διαρκεῖς στερήσεις καὶ κακουχίαι καὶ ταλαιπωρία ἐκινδύνευον νὰ ἐξαντλήσωσι πᾶσαν ἡμῶν τὴν ὑπομονὴν καὶ τὴν μακροθυμίαν. Ἡ ἐνδυμασία ἡμῶν ἦτο καλὴ διὰ τὴν ὑπαίθριον καὶ ἀναπεπταμένην χώραν, ἀλλ' οὐδαμῶς ἐπροστάτευεν ἡμᾶς ἀπὸ τῶν κινδύνων τοῦ δάσους. Ὅσῳκις ὄμως ἀπεμακρυνόμεθα ἀπὸ τοῦ στρατοπέδου καὶ δὲν ἠκούομεν πλέον τὰς φωνὰς καὶ τὸν θόρυβον τῶν ἀνθρώπων, καὶ ἐλησημονοῦμεν πρὸς στιγμὴν τὰ βάσανα, τὰς στερήσεις καὶ τὰς ταλαιπωρίας, τότε

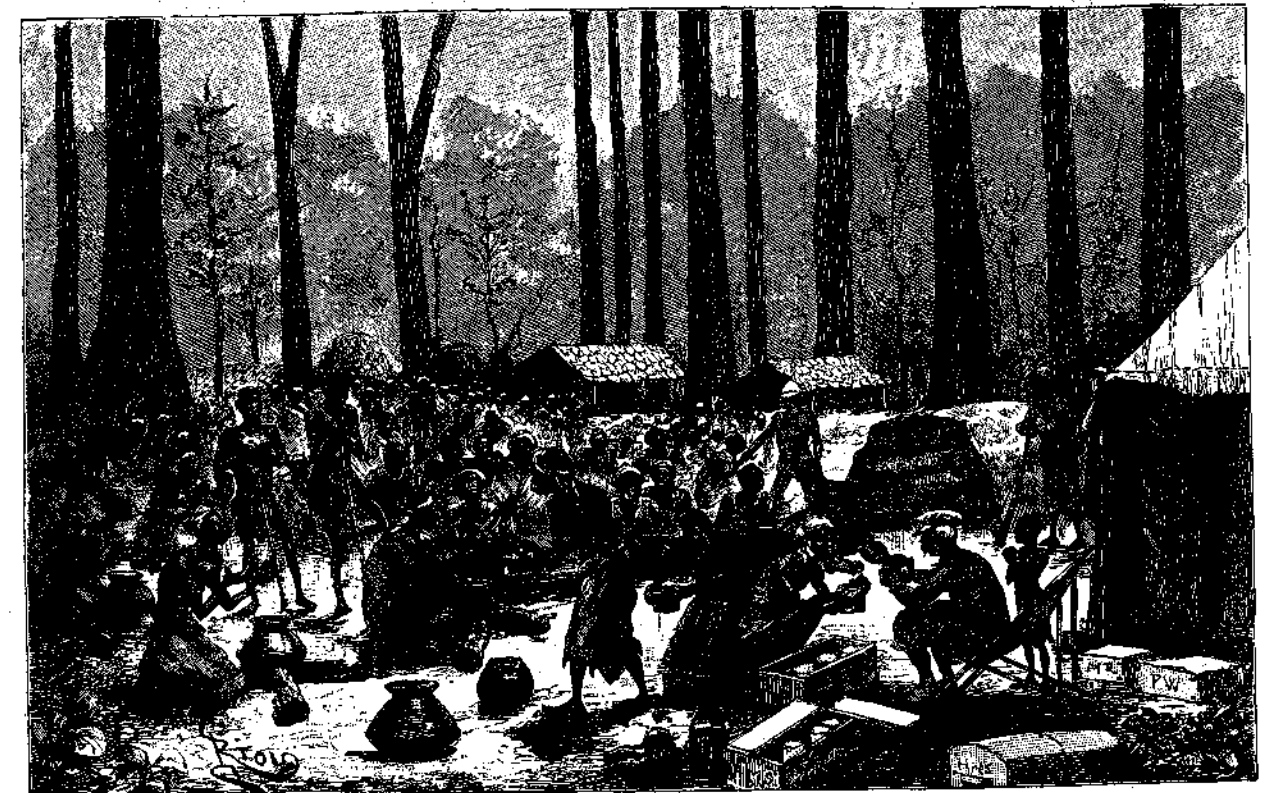
δὲν θὰ ἐξεπλησσομένην, ἀν αἰφνης παρουσιάζετο ἐνώπιόν μου γηραιὸς τις καὶ ἐρροτιδωμένος πατριάρχης μὲ τὴν μεγαλοπρέπειαν καὶ σοβαρότητα ἐνὸς Μεδουσαλέμ καὶ μὲ ἠρώτα τί ζητῶ ἐδῶ, ἐν μέσῳ τῆς μεγαλοπρεποῦς συνελεύσεως τῶν βασιλέων τοῦ δάσους...

Ἐν τῷ δάσει τούτῳ ὑπάρχουσι βεβαίως πολλὰ ἄγρια ζῷα, ἀλλὰ δὲν φαίνονται, διότι ὁ θόρυβος τῆς καρβάνας ἀποδιώκει αὐτά. Ἡ θήρα ἐν τῷ δάσει εἶνε ἐπικίνδυνος, διότι ὁ κυνηγὸς ἀν ἀποπλανηθῆ ἀπαξ ἐνταῦθα, δὲν εὐρίσκει πλέον διέξοδον καὶ ἀπόλλυται ὡς ἐν τῷ ὄκεανῷ, ἀνευ ἐλπίδος σωτηρίας. Παντοσειδῆ πτηνὰ ἀκούονται πανταχοῦ κελαδοῦντα, ἀλλ' εἶναι ἀόρατα, διότι κἀθηρτα ἐπὶ κλώνων ὑψηλῶν ὡς ἐπὶ τῆς στέγης δεκαπενταπόσων οἰκῶν. Ἀναρίθμητα εἶναι τὰ ἐντομα, αἱ φοβερώτατα αὐτὰ μαστίγες τοῦ διὰ τοῦ δάσους πορευομένου ὁδοιπόρου. «Αἱ μεγάλα καὶ μικρὰ ἐκεῖνα

μέλισσα, αἱ σφήκες, αἱ ἀγέλαι τῶν σπητῶν κατὰ τὴν σκηνῇ φωτὸς ἐπέπιπτον λυσσαλέοι καὶ βραγχοδῶς βομ-
νύκτα, αἱ μυῖαι παντὸς εἶδους καὶ παντὸς μεγέδους, οἱ βούντες ἐπὶ τοῦ λινοῦ παννίου τῆς σκηνῆς καὶ τέλος

ΕΞΟΔΟΣ ΕΚ ΤΟΥ ΔΑΣΟΥΣ.

ΕΝ ΤΩ ΠΕΔΙΩ ΤΟΥ ΛΙΜΟΥ: ΔΙΑΝΟΜΗ ΓΑΛΑΚΤΟΣ ΚΑΙ ΒΟΥΤΥΡΟΥ ΔΙΑ ΣΟΥΤΠΑΝ.

κάνωπες καὶ αἱ χρυσαλλίδες τὴν ἡμέραν, οἱ ὑπερμεγέ-
δεις κἀνδαροι, οἵτινες προσελκόμενοι ὑπὸ τοῦ ἐν τῇ
ἐπετίθεντο μανιῶδεις ἐπὶ τοῦ βιβλίου μου ἢ ἐπὶ τοῦ
προσώπου μου, τὰ ἀπειράριθμα στίφη τῶν μυρμηκῶν.

οΐτινες εισέβαλλον εις τὸ πινάκιόν μου καὶ ἐκολούθουν εἰς τὴν νερούλην σοῦψάν μου, οἱ γρύλλοι οΐτινες ἐπήδων τῆδε κακεῖσε ὡς δαμόνια καὶ ἐπεκάθητο ἐπὶ τῆς κεφαλῆς καὶ ἐπὶ τοῦ μετώπου μου, οἱ τέττιγες, τῶν ὁποίων τὸ ἀκατάπαυστον ἄσμα ἐξεκώφαινε καὶ ἤπειλει νὰ μᾶς τρελλάνη περισσότερο, παρὰ αἱ κραιγαὶ καὶ οἱ ὀλοθυμὸι τῶν ὑστερικῶν γυναικῶν τῶν Μανζέμα . . .»

Ἐκεῖ ὑπῆρχον καὶ μέλισσαι, αἵτινες ἡγάπων ἐξαιρετικῶς νὰ πρόσβάλλωσι διὰ τῶν κέντρων τῶν τοῦς ὀφθαλμοῦς, τὰ ὦτα καὶ τοῦς βῶδυνας τῶν ταλαιπῶρων ὀδοιπόρων· ἐκεῖ ὑπῆρχον κἀνθρακοὶ τοσοῦτον μικροί, ὥστε ἠδύναντο νὰ διέλθωσι διὰ τῆς ὀπῆς μᾶς βελόνης καὶ ὄμως διὰ τοῦ μικροσκοπίου παρατηρούμενοι ἐφαίνοντο δημιουργηθέντες ὑπὸ τῆς φύσεως ἐξ ἐπιτήδεως ὅπως βασιανίζωσι τοὺς ἀνθρώπους. «Ἐννοεῖται ὅτι δὲν ἐλείπον, εἰς τὰ ἀραιότερα πρὸ πάντων μέρη τοῦ δάσους, καὶ τὰ ἀναρίθμητα στίφη τῶν παλαιῶν ἡμῶν γνωρίμων, τῶν μοσκίτων. Ἄλλ' ἂν κατὰ τὴν ἡμέραν ἐδακνόμεθα καὶ ἐκεντοῦμεθα ἀνηλεῶς ὑπὸ τῶν μυρμηκῶν καὶ τῶν παντοειδῶν ἐντόμων, τοῦδ' ὅπερ ὀμιλογοῦμένως εἶνε ἀλγεινότερον ἢ τὸ μαστιγοῦσθαι μὲ κνήδας (τσουκνήδας), ἢ νύξ εἶχεν ὡσαύτως τὰς ἀνησυχίας, τὰ φόβητρα καὶ τοὺς κινδύνους τῆς δι' ἡμᾶς. Ἐν τῇ ἡμερῇ τῆς νυκτός, ἐνῶ ὀλόκληρος ἡ καρβάνα ἦτο βεβυδισμένη εἰς ὕπνον, ἕκαστος ἀφυπνίζετο ἐξαίφνης ἐντρομος ὑπὸ φοβερωτάτου πατάγου: Καθ' ἐκάστην νύκτα ἐνέσκηπτον κεραῦνοι ἐπὶ μεγάλων δένδρων, καὶ ἐπέκειτο διηνεκῶς ὁ κίνδυνος τοῦ νὰ κατασυντριβῆ τὸ ἥμισυ τοῦ στρατοπέδου ὑπὸ τοῦ κόρμου· κεραυνοπλήκτου κινὸς γίγαντος τοῦ δάσους. Ὅσακις ἐξερρηγγύητο καταιγίς, ὁ θόρυβος τῶν κλάδων ἠμοιάζε πρὸς τὸν παταγῶδην ἀναβρασμόν τῶν ἐπὶ τῶν βράχων συντριβομένων κυμάτων τρικυμῶδους θαλάσσης. Ὅσακις ἐβρεχεν, οὐδέμια φωνὴ ἀνθρώπου ἐν τῷ στρατοπέδῳ ἠδύνατο νὰ ἀκουσθῆ. Καθ' ἐκάστην σχεδὸν νύκτα ἐπιπτεν αἰφνης παλαιὸν τι δένδρον μετὰ τοσοῦτου πατάγου, ὥστε τὸ ἔδαφος ἐσειετο ὡς ὑπὸ σεισμοῦ.»

Τὰ ὀλίγα ταῦτα ἀλοσπᾶσματα ἐκ τῆς ὑπὸ τοῦ Στάνλεϋ γενομένης περιγραφῆς τοῦ μεγάλου ἐν τῇ κεντρῷ Ἀφρικῇ δάσους εἶναι ἱκανὰ ὅπως παράσχωσιν εἰς τοὺς ἀναγνώστας ἡμῶν ἰδέαν τινὰ περὶ τῆς ἀγρίας φύσεως τοῦ δάσους τούτου καὶ περὶ τῶν μόχθων καὶ τῶν ταλαιπωριῶν τῆς δι' αὐτοῦ πορείας. Ἐκτός τῶν ἀπεριγράπτων δυσχερειῶν, ἅς παρέχει αὐτῇ ἡ φύσις τοῦ ὕψους καὶ σκοτεινοῦ, πολλαχοῦ τετρατάτους, πανταχοῦ φοβερῶν μυρμηκῶν καὶ ἄλλων φαρμακερῶν ζωῶφιων βρισθόντος αὐτοφθοῦς δάσους, τοῦ ὁποίου ἡ πυκνότης εἶνε τοσοῦτον ἀδιαχώρητος, ὥστε, διὰ πελέκων καὶ δρεπάνων βραδέως καὶ ἐπιπόνως τεμονομένων τῶν μικροτέρων δένδρων καὶ τῶν θάμνων, μόνις καδίστατο δυνατὴ ἢ περαιτέρω πορεία — ἐκτός, λέγομεν, τῶν φυσικῶν τούτων δυσχερειῶν, ἠπειλοῦν πανταχοῦδεν τοὺς διαπορευομένους καὶ αἱ προσβολαὶ τῶν ἐν τῷ δάσει ἐνδιαιτημένων ἀγρίων ἰθαγενῶν, οἵτινες φονεῖουσιν πάντα ἀποπλανώμενον ἢ ὑπολειπόμενον τῆς πορείας καὶ κατεσθίουσιν αὐτόν. Ἄλλ' ὁ φοβερώτατος ἐχθρὸς, τὸν ὅποιον ἀπῆνητησεν ὁ Στάνλεϋ ἐν τῷ φρικαλέῳ τούτῳ δάσει, ἦτο ἡ πείνα. Τὰ τροφίμα ὀλιγόσθεν ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν λιαν ἐπασιδητάς. Ὅσοι δὲ ἐκ τῶν δυστυχῶν ὀδοιπόρων,

τυφλούμενοι ὑπὸ τῆς πείνης, ἀπεμονοῦντο καὶ ἐξήρχοντο καθ' ἐκαστοὺς πρὸς ἀναζήτησιν τροφῆς, προσεβάλλοντο αἰφνης ὑπὸ τῶν ἐνεδρευόντων ἀγρίων καὶ ἐπανήρχοντο πλεγμαμένοι μὲ βέλη φαρμακερά καὶ ὀλοθύζοντες, οἱ δὲ πλείστοι ἐξ αὐτῶν μετ' ὄλην τὴν ἐπιμελεστάτην δεραπειάν, ἧς ἐτύγχανον παρὰ τοῦ Στάνλεϋ, ἀπέθνησκον ἐκ τῶν φοβερῶν πληγῶν μετὰ τινὰς ἡμέρας ἢ ἐβδομάδας. Ἄλλοι δὲ πάλιν ἔμενον ἐντελῶς ἐξηνητημένοι ὑπὸ τῶν πολλῶν μόχθων, ταλαιπωριῶν καὶ στερήσεων — καὶ τὸ σκοτεινὸν δάσος ἦτο εἰσέτι ἀτελεῶτηρον.

Τῇ 16. Σεπτεμβρίου 1887, μετὰ 80 ἡμερῶν πορείαν καθ' ἣν διηνύθησαν 400 χιλιόμετρα, ἐφθασεν ἐπὶ τέλος ὁ Στάνλεϋ εἰς μέρος τι τοῦ δάσους παρὰ τῷ ποταμῷ Ἄρουβίμη, ὅστις ἐνταῦθα καλεῖται Ἰτούρι, καὶ συνήντησεν ἐκεῖ θηρεύτας τινὰς δούλων, τοὺς καλουμένους Μανζέμα. Ὁ ἀρχηγὸς τῶν δουλοδηρῶν τούτων ἦτο Ἄραψ, ὀνομαζόμενος Οὐγαρόβας, εἶχε δὲ χρηματιστῆ πρότερον ὑπῆρέτης τοῦ J. Spekes τοῦ ἀνακαλύψαντος τὰς πηγὰς τοῦ Νείλου. Ὁ Στάνλεϋ ἔτυχεν εὖμενοῦς ὑποδοχῆς παρὰ τῷ Οὐγαρόβῳ καὶ πληροφορηθεὶς παρὰ τούτου ὅτι εἰς ἀπόστασιν 20 περίπου ἡμερῶν πορείας ἐδρίσκετο ἀποικία τις δουλοδηρῶν ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ Ἀραβὸς Κιλόγγα Λόγγα, ἐξεκίνησε πρὸς τὸ μέρος ἐκεῖνο πρὸς ἀναζήτησιν τροφίμων, καταλιπὼν παρὰ τῷ Οὐγαρόβῳ 56 ἀσθενεῖς, οἵτινες δὲν ἠδύναντο πλέον νὰ προχωρήσωσιν. Ἡ ἐμπροσθοφυλακὴ συνήντησε πραγματικῶς ἀπόστασμά τι τῶν ἀνδρῶν τοῦ Κιλόγγα Λόγγα καὶ ἔμαθε παρ' αὐτῶν ὅτι ἡ ἀποικία τῶν δουλοδηρῶν ἐδρίσκετο εἰς ἀπόστασιν πέντε περίπου ἡμερῶν πορείας, ἄλλ' ὅτι ὄλη ἢ ἐν τῷ μεταξύ χώρα εἶνε παντάπασιν ἐρημος καὶ ἀκατοίκητος. Ὅποια ἀποθάρρυνσις διὰ τοὺς ταλαιπῶρους, οἵτινες ἐπὶ τοσοῦτον χρόνον ἐλιμώττον! Ὁ λοχαγὸς Νέλσον, εἰς ἐκ τῶν λευκῶν ἀξιωματικῶν τοῦ Στάνλεϋ, ἔπασχεν ὑπὸ ἐλκιδῶν ἀποστημάτων, πενήκοντα δὲ καὶ δύο αἰθίοπες εἶχον καταστῆ ὑπὸ τῆς πείνης καὶ τῶν κακουχιῶν αὐτόχρομα σκελετοί. Ἀπεσιδήσει καὶ τῶν λοιπῶν, ὅπως οἱ μὲν ἀσθενεῖς καὶ ἀπειρηκότες μείνωσιν ἐν τῷ παρὰ τὸν ποταμὸν πεδίῳ ὑπὸ τὴν διοίκησιν τοῦ Νέλσονος, οἱ δὲ ὑγιεῖς προχωρήσωσι πρὸς τὴν ἀποικίαν τῶν δουλαγαγῶν τῶν ὑπὸ τὸν Κιλόγγα-Λόγγα, καὶ εἶτα ἐπιστρέψωσι φέροντες τροφίμα εἰς τοὺς ἐν τῷ πεδίῳ τοῦ λιμοῦ ὑπολειφθέντας.

«Δὲν ἦτο δυνατόν» γράφει ὁ Στάνλεϋ «νὰ εὖρεθῆ τόπος θλιβερώτερος καὶ ἀπαισιώτερος ἢ τὸ πεδίον τούτο, ἐν ᾧ ὑπελείφθησαν ὁ Στάνλεϋ καὶ οἱ λοιποὶ ἀσθενεῖς καὶ ἀπειρηκότες. Πανταχοῦδεν περιεκυκλοῦτο ὑπὸ βράχων καὶ συνέστενοῦτο ὑπὸ τῶν πυκνῶν τοῦ δάσους δένδρων, ἅτινα ἀπὸ τῆς ὄχθης τοῦ ποταμοῦ ὑψοῦντο μέχρι 185 περίπου μέτρων ὕψους, καὶ περιεβομβεῖτο ὑπὸ τοῦ ἀκαταπάστου πατάγου τοῦ περιδινουμένου ρεύματος καὶ τῶν καταρρακτῶν τοῦ ποταμοῦ. Φρίκη καταλαμβάνει τὸν ἀνθρώπον, ὅταν καὶ μόνον φαντασθῆ τὴν ἀπληρυσμένην θέσιν τῶν ταλαιπῶρων ἐκεῖνῶν ἀνθρώπων, οἵτινες ἀσθενεῖς ὄντες καὶ ἀγάπηροι ἦσαν καταδικασμένοι νὰ μένωσιν ἀργοὶ καὶ ἀκίνητοι, ν' ἀκούωσιν ἀδιακόπως τὸν φοβερὸν πάταγον τῶν ἐξηγριωμένων καὶ μετ' ἀδιαλλάκτου μανίας καταφερομένων ὑδάτων καὶ τὰς μονοτόνους καὶ διηνεκεῖς βροντὰς τῶν καταπτόντων καταρρακτῶν, νὰ παρατηρᾶσι τὰ λυσαλέα

κρίματα ἀδιαλείπτως κυλιόμενα καὶ ὑπὸ τῆς ἀκατασχέτου ὀρμῆς τοῦ καταφερομένου ρεύματος ἀνηλεῶς μαστιζόμενα καὶ σχιζόμενα εἰς μεγάλα λευκὰ καὶ ἀφρίζοντα βράκη, καὶ νὰ προσατενίζωσι τὰ περιβάλλοντα αὐτοὺς σκοτεινὰ καὶ ἀσπλαγχνα δάση, ἅτινα ἴστανται ἐν τῇ μονοτόνῳ αὐτῶν πρᾶσινη περιβολῇ καὶ αἰωνίως πενθοῦσι παρελθόντας χρόνους, διαρρέουσιν αἰῶνας καὶ ἐκλιπούσας γενεάς. Καὶ ἔπειτα φαντάσθητε τὴν ἐπερχομένην νύκτα μὲ τὸ ψηλαφητόν τῆς σκότος, τὸ ὅποιον εἶται μᾶλλον ἐπαυζάνουσιν αἱ κατάμαυροι σκιαὶ τῶν δασωδῶν λόφων, φαντάσθητε ἐν τῷ σκότει ἐκείνῳ τὸν αὐτὸν ἀκατάπαυστον πάταγον τῶν καταρρακτῶν καὶ τὸν ἀναβρασμόν τῶν κυμάτων, τὰς ἀορίστους καὶ δυσδιακρίτους ἐν τῷ σκότει μορφὰς αἵτινες ἐξάπτουσι τὴν φαντασίαν καὶ γεννᾶσι νευρικὸν ἐρεθισμόν καὶ φόβον, τὴν ἀποθάρρυνσιν, ἣν γεννᾷ ἡ ἐρημία καὶ ὁ φόβος τῆς παντελοῦς ἐγκαταλείψεως, — φαντάσθητε πάντα ταῦτα καὶ θὰ ἐννοήσετε τὴν ἀληθινήν θέσιν τῶν δυστυχῶν ἐκεῖνων.» —

Ἀλλὰ καὶ οἱ ἄλλοι ἐκεῖνοι, οἵτινες μετὰ τοῦ Στάνλεϋ ἐξεκίνησαν τῇ 7. ὀκτωβρίου περὶ τὴν ἕκτην ὥραν τῆς πρωίας κατευθυνόμενοι πρὸς τὸν Κιλόγγα-Λόγγα καὶ βαδίζοντες μὲ βήματα νεκροφόρων, δὲν εὕρισκοντο εἰς πολὺ καλητέραν θέσιν.

«Ὅτε παρατήρησα τοὺς ταλαιπῶρους τούτους ἀνδρας» γράφει ὁ Στάνλεϋ «ἐξηνητημένους καὶ μετ' ἀγωνίας συρομένους, μοι ἐφάνη ὅτι ὀλίγα μόνον ὦραι ἐχρειάζοντο ὅπως ἐπισφραγίσωσι τὴν τύχην των, ὅτι μετὰ μίαν ἀκόμη, ἴσως μετὰ δύο τὸ πολὺ ἡμέρας πάν σημεῖον ζωῆς θὰ ἠφάνιζετο ἐξ αὐτῶν. Ὡς πῶς διηρεύων μετὰ τὰ βλέμματα τοὺς ἀγρίους θάμνους ἀναζητοῦντες τὰς ἐρυθρὰς βράγας τοῦ φρυνίου, καὶ τοὺς πορφυρόχρους, μακροστορογύλους καὶ θρυμεῖς τῆν γεῦσιν καρποῦς τοῦ ἁμῶμου! Ὡς πῶς ἐρρίπτοντο ἐπὶ τῶν ἀγρῶν βαλάντων τοῦ δάσους, καὶ μὲ ποῖα βλέμματα σπαρακτικὰ ἐξήττων μήπως ἀνακαλύψωσιν ἐλεεινοῦς τινὰς μύκητας! Ἐν συντόμῳ, ἐν τῇ δεινότητῃ θέσει ἐν ἣ εὕρισκόμεθα οὐ-

δὲν ἐφαίνετο ἡμῖν ἀξιοκαταφρόνητον, πλὴν τῶν φύλων καὶ τῶν ζύλων.»

Ἡμέραι χαρᾶς καὶ ἀγαλλιάσεως ἦσαν διὰ τοὺς δυστυχεῖς ὀδοιπόρους, ὅσακις τυχαίως πῶς ἀνεκαλύπτετο πῶς ἐγκαταλελειμμένη τις καλύβη, ἐν ἣ εὕρισκετο ὀλίγη τις τροφή. Ὀλίγοι καρποὶ βανανέας, δύο ἢ τρία κυάθια ἀραβοσίτου ἦσαν δι' αὐτοὺς ἢ ἀναβολὴ τοῦ θανάτου. Βραδέως προὐχώρει ἡ πειναλέα φάλαγξ διὰ τοῦ πυκνοῦ δάσους· τὸ ἔδαφος ἤδη ἐγένετο ἀνωφερές, καὶ οἱ δυστυχεῖς, ὑπὸ τῶν μόχθων καὶ τῆς πείνης ἐξηνητημένοι, ἀφειλον ἐν τούτοις μετὰ παλλούσης καρδίας νὰ ἀναβαίνωσι τὰς κλιτάς, τέμνοντες ἑαυτοῖς τὴν ὁδὸν διὰ τοῦ λοχυμῶδους δάσους. «Ὡ, ἦτο ἀρρήτως θλιβερόν, ἦτο σπαραξικάρδιον τὸ θέαμα» ἀναφωνεῖ ὁ Στάνλεϋ, «νὰ βλέπῃ τις τὴν ἀγωνίαν τοσοῦτων ἀνδρῶν, ἀκολουθούτων τυφλῶς ἕνα λευκόν, Εὐρωπαῖον, τοῦ ὁποίου ἠγγόουν τὸν σκοπὸν καὶ περὶ τοῦ ὁποίου οἱ πλείστοι ἐπίστευον ὅτι οὐδ' αὐτοὺς ἴσως γινώσκει τί ζητεῖ καὶ τί ἐπιδιώκει. Ἥδη εὕρισκόμεθα εἰς ἀληθινήν κόλασιν τῆς πείνης. Καὶ αὐτὸς ὁ δυστυχὴς θνος μου, τὸν ὅποιον ἔλαβα μαζὴ μου ἐκ Σανσιβάρης, ἐδείκνυε συμπτώματα μαρτυροῦντα τὸ ἐπικείμενον τέλος του. Ἀπὸ τῆς 26. ἰουνίου ὅλας τὰς ἡμέρας οὐδὲν ἄλλο ἐτραγε εἰμὴ φρύγιον καὶ ἄμωμον, τοῦδ' ὅπερ δὲν ἦτο κατάλληλος τροφή διὰ τὸ ταλαιπῶρον ζῶον. Διὰ τοῦτο ἀπὸ εὐσπλαγχνίας τὸν ἐθανάτωσα διὰ νὰ τελειώσω τὰ βασάνά του. Τὸ κρέας του διεμοιράσθη μεταξύ μας μὲ τόσην ἀκριβειαν ὥς νὰ ἦτο τὸ πολυτιμότερον πρᾶγμα τοῦ κόσμου, διότι τὸ πειναλέον στίφος εἶχεν ἐξαγριωθῆ καὶ ἠπειλεῖ ἀπειθεῖαν. Ἀφοῦ τὸ κρέας διεμοιράσθη μετ' ἄκρας ἀμεροληψίας, ἠγέρθη φοβερὰ διαμάχη μετὰ ζυλοκοπημάτων ἐνσκα τοῦ δέρματος. Τὰ ὄσα ἠρπάζθησαν ἀμέσως καὶ κατεδραβίσθησαν, αἱ δὲ ὄπλα (οἱ θνυχες) ἐβράζοντο ἐπὶ πολλὰς ὥρας, ὅπως ὥστε οὐδὲν ἀπέμεινεν ἐκ τοῦ προσφιλοῦς μου ζώου εἰμὴ αἱ τρίχες καὶ τὸ χυδὲν αἷμα· ὀλόκληρον στίφος ὑαινῶν δὲν θὰ κατεβρόχχιζε τὸ δυστυχὲς ζῶον μετὰ τοσαύτης ἐντελείας.»

(Ἐπείτα συνέχεια.)

ΟΙ ΠΑΡ' ΗΜΙΝ ΑΡΙΣΤΟΙ.

Πολλάκις ακοῦομεν ὅτι ὁ δεῖνα ἢ ὁ δεῖνα εἶνε ἀριστοκράται. Τοῦτο ἐξελέγει ἀμάθειαν. Ἀριστοκράτης δὲν δύναται νὰ σημαίνει, ἢ ἀνθρώπων ὅς τις ἀσκεῖ κράτος καὶ ἐξουσίαν ἐπὶ τῶν ἀρίστων τῆς πατρίδος του· ὅς τις εἶνε πάντων ὑπέρτατος ἢ ὑπέρτιμος, καὶ αὐτῶν τῶν ἀρίστων, καθὼς δημοκράτης δὲν δύναται νὰ σημαίνει, ἢ ἀνθρώπων ὅς τις ἀσκεῖ κράτος καὶ ἐξουσίαν ἐπὶ τοῦ δήμου, ἐπὶ τῶν δημοτῶν μῖς τινος χώρας. Ὡστε το μεν ἀριστοκράτης καδίστατα οὕτω πῶς ταῦτόσημον τοῦ βασιλεῦς, το δε δημοκράτης ταῦτόσημον τοῦ τύραννος· ἀλλ' εἰς τα ἑλληνικά λεξικά ουδέτερον τῶν ἐπιθέτων τούτων ἀναφέρεται.

Τὸ πολὺ, δυνάμεθα νὰ λέγωμεν ὅτι ὁ δεῖνα εἶνε ἀριστοκρατικὸς, σπαδὸς δηλαδὴ τοῦ ἀριστοκρατικοῦ πολιτεύματος, καθὼς καὶ ὅτι ὁ δεῖνα εἶνε δη-

μοκρατικὸς, ἦτοι σπαδὸς τοῦ δημοκρατικοῦ πολιτεύματος.

Ποῖον το ἀριστοκρατικὸν πολιτεῦμα; Το καθ' ὃ κυβερνώσιν οἱ ἀριστοὶ τῆς χώρας. Καὶ λοιπὸν οἱ Ἕλληνες ἡμεῖς ποῦ κυβερνώμεθα αὐθεντικῶς ὑπὸ ἀρίστων; Οὐδαμῶ· διότι ὅπου μεν τῆς Ἑσπερίας παροικοῦμεν ἐξουσιάζουν κυβερνήσεις ἀλλοτρίαι, ἐν Τουρκίᾳ δὲ καλοῦνται ὡς προεστώτες ἢ δημογέροντες, ἐπέχοντες τὸπον ἀρίστων, οἰοδῆποτε μούτεπερ ἀταμλαρ, (χρήσιμοι ἀνθρώποι) μετὰ τῶν ευπορωτέρων οικογενειάρχων, ἐστῶσαν οἵτοι καὶ οἴοπάλοι, μῆλωτοποιοι ἢ οἴοπαλάλοι, μηδὲν ἔχοντες ἐπ'ἀνώγειον μαρτυροῦν τὴν ἐξ ἀρίστου τινος οἴκου καταγωγὴν αὐτῶν· πολλάκις δὲ ὁ τίτλος χαιτζή (προσκυνητοῦ) ἀπετέλεσε καὶ μόνος οὗτος προσωνυμίου λόγου ἀξίον πρὸς τὸ ἀξίωμα προεστώτος

και δημογέροντος, καθ' ὅτι δεν ἠδύνατο ν' ἀπέλθῃ εἰς τὸν Ἅγιον Τάφον ὁ μὴ κεκτημένος ἰκανὴν τινα περιουσίαν, ὥστε νὰ ἐπιχειρήσῃ τοιοῦτο ταξίδιον*)· ἐν Ἑλλάδι δε διατελοῦμεν ὑπο βασιλείαν συνταγματικὴν, αγομένην καὶ φερόμενην ὑπο τῶν βουλευτῶν, ἐν οἷς ἐνδέχεται μὲν νὰ συγκαταλέγωνται καὶ ἀρίστοι κατὰ τινα λόγον, ἀλλὰ καὶ πλείστοι ἄνθρωποι ἐκ τῶν κοινοτάτων καὶ οὐκ ολίγοι δὲ κάκιστοι· διότι παρ' ἡμῖν δεν ζητεῖ ἡ ψήφος τοῦ λαοῦ τοὺς βουλευτάς καὶ ἀκόντας δια τὸ βάρος καὶ τὰς εὐθύναις, ἀλλ' οἱ βουλευταὶ περισυλλέγουσιν σκανδαλωδῶς τὴν ψήφον καὶ ἀκούσαν, πρὸς τὰ ἴδια αὐτῶν τέλη. Πασίγνωστον τοῦτο καὶ ἀναντίρρητον.

Ὡστε ὁ ἀριστοκράτης εἶνε πρᾶγμα ἀνύπαρκτον. Μὴ λέγωμεν λόγους κενούς σημασίας· πολλὰ συνειδησαμεν νὰ λέγωμεν χωρὶς νὰ ἔχωσι τὸν τόπον τῶν. Μόνον ἀρίστους, μηδεμίαν ὁμῶς ἀσκούντας πολιτικὴν ἐξουσίαν ὡς ἐκ τοῦ ἀριστείου τῶν αὐτοῦ καὶ μόνου, ἐνδέχεται νὰ ἔχωμεν· ἀλλὰ τίνες οὗτοι καὶ ὅποιοι;

Ἄν θεωρήσωμεν τὰ ἐπώνυμα ἡμῶν ὡς μαρτυρία παλαιᾶς γενεαλογίας καὶ κατὰ συνέπειαν ὡς ἀριστεία, πρῶτον πρέπει ν' ἀνατρέξωμεν εἰς τοὺς χρόνους τῆς ἑλληνικῆς ευκλείας, ὅτε ὁ ἐξευγενισμὸς τοῦ ἀνθρώπου εἶχε μεταρσιωθῆ ἐν Ἑλλάδι εἰς ὕψος τέως ἀνυπέρβατον. Ἐκεῖ ονόματα περιόδοξα ἐστὶν καὶ οἰκῶν ἀπαντῶσι πολλά, ἀλλὰ τὰ ἐσάρωσεν ὅλα ἡ ῥωμαϊκὴ κατακτησις καὶ ἡ πρὸς ταῦτα ολιγωρία τοῦ ἐπελθόντος χριστιανισμοῦ, μυστατομένου τοῦ ἑλληνικοῦ ὀνόματος καὶ συνιστάντος ὡς πατρίδα «οὐ τὴν μένουσαν, ἀλλὰ τὴν μέλλουσαν», ἐν οὐρανοῖς δηλαδὴ.

Δεν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι, καθὼς μεταξὺ ερειπίων εὐρίσκονται ἐν τοῖς χώμασι καὶ μαργαρίται, ὅα ἐσώζοντο μέχρι τίνος χρόνου καὶ ἔκγονοι τῶν Ἡρακλειδῶν, τῶν Κυψελιδῶν, τῶν Σκοπαδῶν ἢ ἄλλων μεταγενεστέρων τῆς Ἑλλάδος ἱστορικῶν οἰκῶν, ἀλλ' ὁ χρόνος κατέπε τα ονόματα αὐτῶν· μόνον δε ἀπὸ τῆς βυζαντινῆς ἐποχῆς ἀπολίπονται ἡμῖν ἐπώνυμά τινα μαρτυροῦντα τὴν ἔκτοτε καταγωγὴν τῶν φερόντων αὐτὰ οἰκῶν, καίτοι καὶ τούτων τὰ ἐπιφανέστερα ἀπώλεσαν τὴν γνησιότητα, ἀφότου ἐδόθησαν ἐπὶ τῆς κολυμβήθρας ὡς βαπτιστικὰ ὀνόματα· καὶ τοῦτο διότι μετὰ τὴν πᾶσιν τοῦ βυζαντινοῦ κράτους, πολλοὶ ὑπο φιλοπατρίας φερόμενοι καὶ θέλοντες νὰ διαγωνίσωσιν εἰς τοὺς αὐτῶν ἐγγόνους τοῦλάχιστον τὰ ονόματα τῶν εὐσεβῶν βασιλέων, ἀνόμαζον τὰ τέκνα αὐτῶν ἐπὶ τοῦ βαπτίσματος Κομνηνοῦς, Καντακουζηνοῦς καὶ Παλαιολόγου ἢ Φωκάδας. Οὕτως ἔχομεν πολλοὺς τοιοῦτους ἕως σήμερον· ἀξίον δε παρατηρήσεως εἶνε, ὅτι ἀπὸ τῆς τουρκικῆς κατακτήσεως ἐδόθησαν ὡσαύτως ἐν τῇ κολυμβήθρᾳ τοῦ βαπτίσματος καὶ ονόματα ὅσα Ῥήγας καὶ Βασιλικὴ· ὄχι δε μόνον, ἀλλὰ καὶ Σουλτάνης καὶ Σουλτάνα, εἰς τέκνα εὐσεβῶν χριστιανῶν, ἑλλήνων δε μάλιστα, τεταρβημένων ὑπο τῆς ἐπικρατησῆς κατὰ τὸν φραγκικὴν ἢ ἰσλαμικὴν αἰγλήν.

*) Ἐν παρόδῳ, δεν βλέπω διατὴν λέξιν ταξίδι νὰ γράφωμεν δια τοῦ εἰ. Ἐκ τοῦ «ἐταξε νὰ πάγῃ νὰ προσκυνήσῃ» ἐλέχθη ὑπο τοῦ λαοῦ τὰ μῦμα ἢ τὰξιδιον καὶ ταξίδι, ὡς καὶ ῥῆμα ταξιδεῖω, ἀντὶ τοῦ ἀποδημῶ, ὁδοιπορῶ, καὶ ὄνομα ταξιδιῶτης, μεταπεσον εἰς τὴν σημασίαν οὐ μόνον τοῦ προσκυνητοῦ (pèlerin), ἀλλὰ καὶ παντοῦ ὁδοιποροῦ (voyageur). Το εἰ λοιπὸν ἐδῶ εἰ ζητεῖ; Τί ἄλλο θέλει νὰ εἴπῃ;

Ἐννοεῖται ὅτι ὅσα τῶν καθ' ἡμᾶς ἐπώνυμων δεν ἀναφέρονται ἐν τοῖς βυζαντινοῖς χρόνοις, ἦσαν τότε ἄσημα ἢ ἀνύπαρκτα· τὰ δε ἀμπλείιστα τῶν σήμερον ἀκουομένων ἐπλάσθησαν ἐπὶ τῆς τουρκοκρατίας, ὧν τὰ παλαιότερα εἶνε μὲν μόλις διακοσίων ἢ τριακοσίων ἐτῶν. Καὶ ταῦτα μὲν ὁπωσδήποτε μαρτυροῦν διαδοχὴν οἴκου, διαδοχὴν ἐστίας, ἀλλὰ ὁμῶς ἀναρίθμητα παρήγαγον οἱ Ὀθωμανοὶ ἐξ ἀπλῶν ὀνομάτων βαπτιστικῶν, ἢ ἐκ τοῦ επαγγέλματος τῶν φερόντων αὐτὰ, ἢ καὶ ἐκ χαρακτηριστικοῦ τίνος σωματικοῦ, προσθέσαντες τὴν τουρκικὴν κατάληξιν εἰς οἷον, σημαίνουσαν υἱόν, κατὰ τὸ καθ' ἡμᾶς πατρωνυμικὸν ἴδιον καὶ ἄδης.

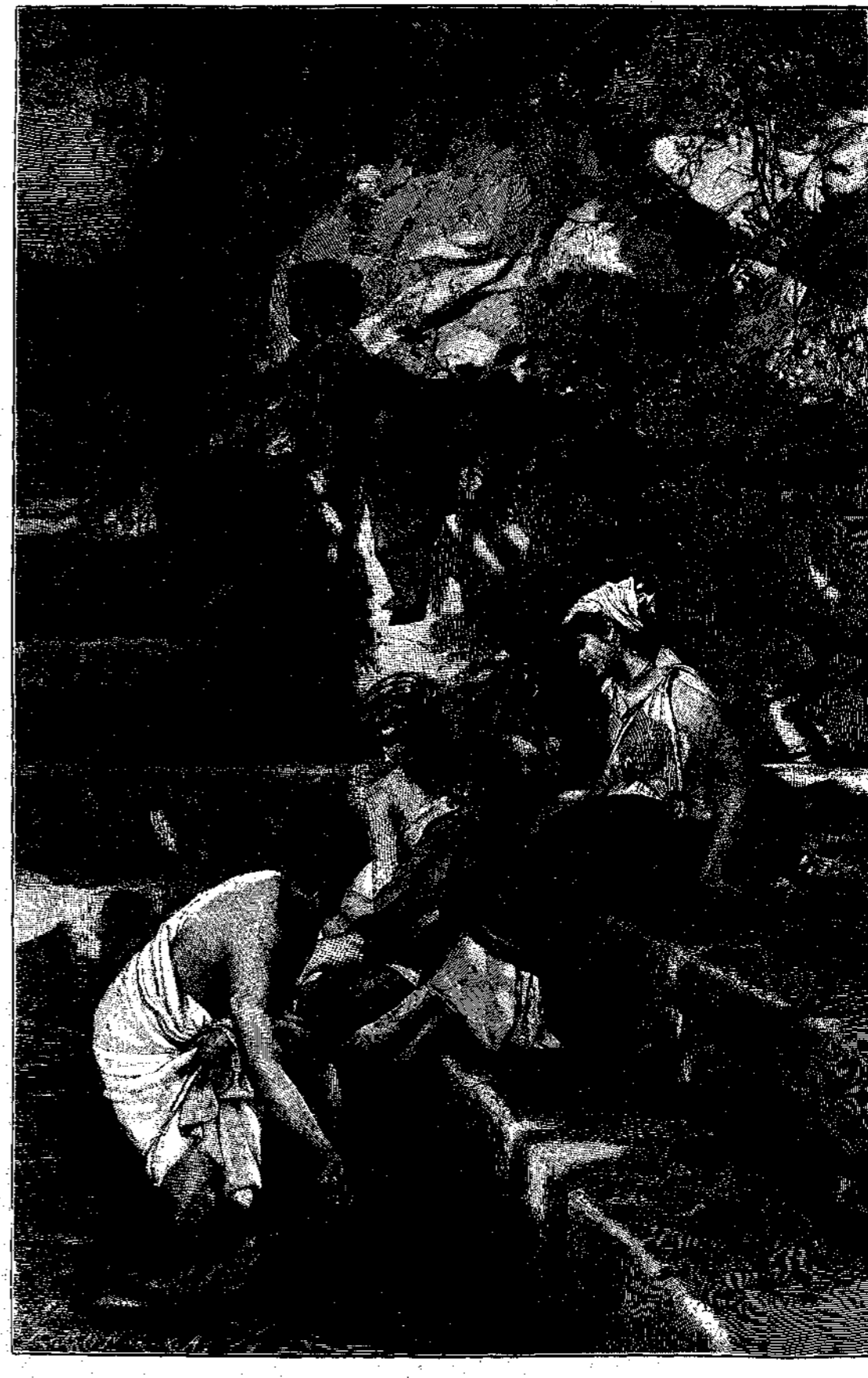
Ὅτω πως ὁ υἱὸς Σταυράκη τίνος ἐπωνομάσθη Σταυράκογλου (υἱὸς Σταυράκη) καὶ ὁ υἱὸς ελαιοπώλου Γιαγτζόγλου (υἱὸς γιαγτζῆ, κοινῶς λαδᾶ) καὶ ὁ υἱὸς τυφλοῦ πατροῦ Κιόγλου (υἱὸς κιόρ, ἴτοι τυφλοῦ). Ἄλλα φανερόν ὅτι τὰ τοιαῦτα ἐπώνυμα οὐδε εἶνε, οὐδε δύνανται πλέον νὰ θεωρῶνται ὡς γενεαλογικά, διότι δηλοῦν ἀπλῶς ἐν βαπτιστικῶν ὀνομα διδόμενον εἰς τὸν τυχόντα, ἢ ἐν ἐπάγγελμα δὲ δύνανται νὰ ἔχωσι πλείστοι κοινὸι ἄνθρωποι, ἢ τέλος ἐν ἐλάττωμα εἴτε προτέρημα σωματικόν, εἰς ὃ ὑποκείμεθα πάντες. Ἄλλως τε δε ταῦτα ἐξελέγχονται ὑπο τῆς καταλήξεως τῶν ὡς τουρκοτευκτὰ καὶ οὐδόλως ἐθνικά.

Περιπλέον, οἱ Ὀθωμανοὶ καὶ εἰς πολλὰ τῶν ἡμετέρων βαπτιστικῶν ὀνομάτων προσεκόλλησαν τὰ ἐπίθετα καρᾶ καὶ δελί, σημαίνοντα το-μεν μέλαινα ἢ πολύν, τὸ δε παράφορον ἢ ἀριμάνειον, ἐπίθετα ἀτινα δίδουν ὡσαύτως καὶ εἰς ὁμοφύλους τῶν, οἷον Καρᾶ Μουσταφᾶ, Καρᾶ Ἀλή, Δελί Μειμέτ, Δελί Ὀσμάν, κτλ.

Πλην καὶ ἄλλα ὅλας τουρκόγλωσσα ἐπώνυμα ἀπεκτήθησαν ὑπο τῶν ἡμετέρων ἐπὶ τῆς μακρᾶς δουλείας· ἐπωνομάσθησαν, παραδείγματος χάριν, Παῖρακτάραι (σημαιοφόροι) καὶ Παλτατζήδεις (σκαπανεῖς) καὶ Σιλιχτάραι (ὑπασπισταί)· πρὸς τούτοις δε Σαρῆδες (ζανδοὶ) καὶ Σισμάναι (παχύσαρκοι) καὶ Ζαῖφαι (ἀσθεντικοὶ) κτλ. ἄνδρες Ἕλληνες, οἵτινες ἐκράτησαν ἔκτοτε τὰ ἐθνικῶς ἀκαταλόγηστα ἐπώνυμα ταῦτα, μὴ ἔχοντες ἄλλα πρὸ τούτων οικογενειακά, ὡς φαίνεται, ἐπειδὴ αὐτοὶ εἶχον ὅσα τὰ διετήρουν, ὡς διετήρησαν αὐτὰ οἱ Ὑψηλάνται*), οἱ Βοτσαράοι, οἱ Μαυροκορδάτοι (οἱ αὐτοὶ καὶ Μαυρογορδάτοι ἐν Χίῳ) καὶ ἄλλοι.

Τὸ λυπηρὸν εἶνε ὅτι καὶ ὑπο τοιαῦτα τουρκικὰ ἐπώνυμα διεκρίθησαν ἄνδρες πολλοὶ ἐν τῷ ἀγῶνι τῆς ἑλληνικῆς παλιγγενεσίας· καὶ τὰρα πᾶς νὰ τὰ ἀποβάλωσιν οἱ ἔκγονοι αὐτῶν; Μαρτυροῦν μὲν ταῦτα τὸ τέως ἀγενεαλόγητον τῶν πατέρων, ἀλλ' ἐκλείσθησαν ἐπὶ τοῦ ἀγῶνος ἐκεῖνου, καὶ οὕτω κατέστησαν ἀρετηρία νέων οἰκῶν ἱστορικῶν, ἀξίας ἀσυγκρίτως τιμωτέρας τῆς τε

*) Λιὰν πιδανὸν εἶνε ὅτι τὸ ἐπώνυμον Ὑψηλάντης δεν ἐγράφετο ἐξ ἀρχῆς οὕτω πως· ἀλλ' ἐπειδὴ οἱ Τούρκοι δ' ἔδυνανται νὰ γράψωσιν οὐτε νὰ ἀποφῶσιν ἐν ἀρχῇ λέξεως ψ, σμ, σκ, στ, ἀν δεν προτάξωσιν αὐτῶν ἐν. I (ἴωσα) ἔτρεψαν αὐτοὶ πρῶτοι εἰς Ὑψηλάντην τὸ ὄνομα Ψυλλάντην, ἴσως· καθὼς ἀντὶ νὰ εἴπωσι Ψαρά, προφέρουν Ἰψαρά· ἀντὶ Σμάρνη, Ἰσμάρνη· ἀντὶ Σκεντέρ, Ἰσκεντέρ, καὶ ἀντὶ σταυρὸς, ἰσταυρὸς. Ἀδελφός μου, διαμένων εἰς τὸ ἐνδότερον τῆς Μικρασίας, ἠθέλησέ ποτε νὰ ἔχῃ σφραγίδα φέρουσαν ὀλόγραφον τὸ ἐπώνυμόν του τουρκικῶν· ἀλλ' ἐδέησε νὰ ἐκλέξῃ μεταξὺ δύο γραφῶν, Ἰσκυλίτσης ἢ Σικυλίτσης, ἐπειδὴ Σικυλίτσης δεν ἦτο δυνατόν νὰ γραφῆ δια τουρκικῶν στοιχείων· ὥστε ἔκων ἄκων προέκρινε τὸ πρῶτον.

ΕΝ ΤῶΙ ΛΟΥΤΡῶΙ.

Εἰκὼν ὑπὸ Ἡ. Siemiradzky.

ΔΙΑΦΟΡΑ ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΛΟΥΤΡΟΥ.

Τὸ λουεσθαὶ καὶ τὸ κολυμβᾶν ἐν τῇ θαλάσῃ ἢ ἐν τοῖς ποταμοῖς εἶνε συνήθεια τῶν πεπολιτισμένων λαῶν. Οἱ βάρβαροι, τὰ ἐλεύθερα τέκνα τῆς φύσεως, ἀπέχουσι τοῦ ὕδατος, ὅπως αἱ γαλαῖαι ἢ οἱ πύθῃμοι, ἐκτός ἐάν ἀναγκασθῶσι νὰ διαβάσῃ ποταμὸν τινα ἐκ τῶν ἀβαθῶν μερῶν ἢ νὰ ζητήσῃ τὴν λείαν ἐκ τινος λίμνης ἢ τέλματος. Βεβαίως, οἱ κάτοικοι τῶν παραλιῶν, οἱ ἀδελφοὶ τῆς θαλάσσης, καὶ ἐν τῇ κατωτάτῃ βαθμίδι τῆς ἀναπτύξεως τῶν διατελουόντων δεκνύουσι οἰκειότητά τινα πρὸς τὸ ὑγρὸν στοιχεῖον, ἀλλ' οἱ κάτοικοι τῶν μεσογειῶν οἱ μὴ εἰσὶν ἐκπολιτισθέντες, ἔχουσι ἐμφυτον τὸν φόβον καὶ τὴν ἀποστροφήν πρὸς αὐτό, ὡς λ. χ. οἱ κάτοικοι τῆς μεσημβρινῆς καὶ τῆς δυτικῆς Αὐστραλίας, οἵτινες πάντες σχεδὸν ἀνεξαρτήτως φοβούνται τὸ ὕδωρ καὶ εἶναι ἀδύνατοι τῆς νηκτικῆς τέχνης. — Οἱ περιφημότεροι κολυμβηταὶ τοῦ κόσμου εἶναι οἱ κάτοικοι τῆς Πολωνησίας ἐν τῇ μεσημβρινῷ εἴτε εἰρηκνικῷ ὠκεανῷ. Οἱ νηκτικοὶ αὐτῶν ἀγῶνες ἐν τῇ τρικυμιᾷ τῆς θαλάσσης, καὶ ἐν τῇ θορυβῶδει ἀναβρασμῷ τῶν κυμάτων εἶνε πρᾶγματὶ τὸ ἀπρον ἄκρον τῆς κολυμβητικῆς τέχνης. Ὑσάκις παρὰ ταῖς νήσοις ταύταις τοῦ ἁρκτικού ἐγείρεται σφοδρὰ τὴν τρικυμία, εἶνε ἡμέρα χαρᾶς καὶ εὐφροσύνης διὰ πάντας τοὺς κατοίκους, νέους τε καὶ γέροντας. Πάντες σφρέουσι πρὸς τὰς ἀκτᾶς, ὅπως ἴδωσι τὸ μεγαλεῖον θέαμα τῶν καλπάζοντων κυμάτων. Μόνον τὸ περι τὰς ἀσφῶς τεχνηέντως εὐλιγμένον ὀθῶνιον περιβεβλημένοι ὀρθῶσι οἱ μελαγχροικοὶ καὶ θαυμασιῶς εὐσμοῖι καὶ εὐμελεῖς ἄνδρες εἰς τὸ οἰδαλέον κύμα φθούντες πρὸ αὐτῶν τὴν νηκτικὴν σанида, καταδύομενοι δὲ καὶ ἐπωφελοῦμενοι τὴν στιγμὴν καθ' ἣν μέγα τι κύμα ἀποσύρεται πάλιν ἀπὸ τῆς ἀκτῆς διαπερῶσι τὴν κυματωγὴν κολυμβῶντες ὑπὸ τὸ ὕδωρ καὶ ἀνακλύονται ὀπισθεν αὐτῆς εἰς τὴν ἡμερον ἐπιφάνειαν τῶν ὁδῶτων. Ἡδῆ περιμένονα τὴν προσπέλασιν γιγαντώδους τινὸς κύματος, αἴφνης δὲ, διὰ τολμηρᾶς τινὸς στροφῆς, ἐξαπλούμενοι συγχρόνως ἐπὶ τῆς σαίνιδος, ἀνέρχονται ἐπὶ τὴν ράχιν τοῦ κύματος τούτου. Ὅλονεν ὀγκωδέστερον καὶ ὑψηλότερον ὄρθοθαί τὸ πελάριον κύμα, φέρον ἐπὶ τῆς ἐπικλινούς τοῦ βόρειως τοὺς ἐυδύμωσ κραυγάζοντες κολυμβητὰς μετὰ ματιώδους ὀρμῆς πρὸς τὸ μέρος τῆς ἀκτῆς, ὡς μέλλον νὰ προσαράξῃ καὶ κατασυντρίψῃ αὐτοὺς κατὰ τῶν πετρῶν. Ἀλλ' αἴφνης οἱ τολμηροὶ κολυμβηταὶ μετὰ θαυμασίας τῷ ὄντι ἐπιδειξιότητος ἀπολιθαίνοντες μετὰ τῶν σαίνιδων αὐτῶν προσπλέουσι πρὸς τὸ ἔτερον κύμα, τὸ ἀμέσως προσεχές· καὶ οὕτως ἐξακολουθοῦσι τὴν παράτολμον καὶ κινδυνώδη αὐτῶν παιδιὰν μετὰ τοῦ ἔξηγηρωμένου στοιχείου.

Ἀλλ' ἡ πρὸς τὸ λουεσθαὶ καὶ κολυμβᾶν ροπή τῶν παρὰ τῇ θαλάσῃ οἰκοῦντων ἀπαντᾶται μόνον εἰς τὰ κλίματα ἐκεῖνα, ἐνθα ἡ θάλασσα μετὰ τινος εὐαρέστου χλιαρότητος δύναται νὰ περιβάλῃ τὸ ἀνθρώπινον δέρμα. Αἱ ψυχραὶ ἀπ' ἐναντίας θάλασσαὶ παράγουσι μὲν ἱκανωτάτους ναυτικούς, ἀλλ' οὐχὶ καὶ τολμηροὺς κολυμβητὰς. Ἐνταῦθα, ὅπως καὶ ἐν ταῖς μεσογειοῖς χώραις ἐνθα τὰ ὕδατα ῥέουσι ψυχρὰ καὶ παγετώδη, τὸ λουεσθαὶ καὶ κολυμβᾶν ἐν θαλάσῃ εἶνε ἔξαιρετικὴ συνήθεια τοῦ πεπολιτισμένου ἀνθρώπου, ὅστις ἐπιθυμεῖ νὰ κραταίωσῃ τὰ νεφρὰ του καὶ ν' ἀποσκληρῶνῃ τὸ σῶμά του. Ἀπ' ἐναντίας δὲ οἱ ἀπολιτιστοὶ ἄνθρωποι τῶν ψυχρῶν κλιμάτων, ἐπιθυμῶντες νὰ ἔχωσι καὶ κατὰ τὰς ἄλλας ἡρας τοῦ ἐτους τὴν ἀπόλαυσιν ἢν παρεῖχεν αὐτοῖς ἐν θέρει τὸ ὑπὸ τοῦ ἡλίου θερμαινόμενον ὕδωρ, φεύρουσιν τὰ τεχνητὰ λουτρά. Εἶνε αξιοπαρατήρητον γεγονός, ὅτι ἐν πάσαις ταῖς βορειοῖς χώραις λίαν ἐναρτῖς ἐξευρέθησαν καὶ ἀνεπτύχθησαν τὰ τεχνητὰ λουτρά ὅπως παρέχουσι κατὰ πάσαν ἡραν τοῦ ἐτους τὴν ἰδιόρρυθμον ἀπόλαυσιν τοῦ λουεσθαὶ καὶ κολυμβᾶν ἐν τῷ ὑγρῷ στοιχείῳ.

Καθ' ἅσας τὴν βόρειαν χώραν ἀμφοτέρων τῶν ἡμισφαιρῶν βλέπομεν καὶ παρὰ τοῖς ἀπολιτιστοῖς λαοῖς ἀπὸ ἀρχαίων χρόνων

διαδεδομένην τὴν συνήθειαν τῶν καλουμένων ἀτμόλουτρων. Ἐν ταῖς ἀρχαίαις σκανδιναυϊκάς οἰκίας ἔχον ἐπὶ τῆς θερμάστρας ὕδωρ καὶ διὰ τοῦ ἀπλουστάτου τούτου τρόπου μετέβαλλον τὸ δωματίον εἰς ἀτμόλουτρον. Βραδύτερον ἐκτίσθησαν πρὸς τοῦτο ἰδιαίτερα λίθινα οἰκοδομήματα, ἅτινα ἐπληροῦντο πυκνοτάτου ἀτμοῦ διὰ τῆς παναρχαίας ἐκείνης μεθόδου τοῦ χεῖν ὕδωρ ἐπὶ πεπορακτωμένων λίθων. Οἱ κάτοικοι τῶν πόλεων συνείδηον μετὰ τὸ πυρῖσμα τοῦτο νὰ χέωναι ἐπὶ τοῦ σώματός των ὕδριαν ψυχρῶν ὕδατος καὶ εἶτα ἐνδύομενοι νὰ ἐξέρχωνται ἐκ τοῦ λουτροῦ· ἀλλ' οἱ κάτοικοι τῶν χωριῶν, οἱ μᾶλλον ἐλεύθεροι καὶ ἀπολιτιστοὶ, ἐξήρχοντο ἀμέσως μετὰ τὸ θερμὸν ἀτμόλουτρον καὶ ἐρίπτοντο εἰς τὸ ψυχρὸν ὕδωρ τοῦ ποταμοῦ ἢ ἐκλύοντο εἰς τὴν χιόνα.

Ἡ αὐτὴ βάρβαρος καὶ εἰς ἀρκετοὺς μᾶλλον ἢ εἰς ἀνθρώπους ἐμπρέπουσα συνήθεια ὑπάρχει καὶ παρὰ ταῖς ἰθαγενεῖαι φυλαῖς τῆς Ἀμερικῆς. Ὡς γινώσκομεν, οἱ πεπολιτισμένοι Ἰνδοὶ τῆς Βορείου Ἀμερικῆς εἶχον κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἀνακαλύψεως τοῦ νέου κόσμου ἰδιαίτερα ἀτμόλουτρα, ἢ μᾶλλον «ἰθρωτοποιούς κλιβάνους». Οἱ κλιβάνοι οὗτοι εἶναι βαθεῖς λάκκοι ἐσκαμμένοι ἐν τῇ κλιτῷ βράχου τινὸς καὶ πεπληρωμένοι θερμοτάτων λίθων, ἐφ' ὧν κατὰ διαλείμματα ἐπιχέεται ὕδωρ. Εἰς τοὺς ἀτμῶδεις τούτους καὶ θερμοτάτους τάφους εἰσέρπουσι γυμνοὶ οἱ Ἰνδοὶ τῆς Ἀμερικῆς καὶ παραμένουσι ἐκεῖ ἐπὶ ἱκανὸν χρόνον, εἶτα δὲ ἐξορμῶντι σφηνὶ καὶ βυθίζονται εἰς τὰ ψυχρὰ ὕδατα τοῦ παραρρέοντος ποταμοῦ, ἐκ δὲ τοῦ παγετώδους τούτου λουτροῦ εἰσέρχονται πάλιν εἰς τοὺς φλογεροὺς τῶν κλιβάνους, καὶ ἐντεῦθεν πάλιν εἰς τὸ ψυχρὸν ὕδωρ καὶ οὕτω καθ' ἐξῆς ἐπὶ ἱκανὸν χρόνον, μέχρις οὔ τέλος ἀνάπτοντες τὰς πίπας τῶν ἀντικαθηστώσῃ διὰ τοῦ καπνίσματος τὴν ἀπόλαυσιν τοῦ παραδόξου τούτου λουτροῦ.

Πόσον ἀρχαία εἶνε ἡ τοιαύτη συνήθεια παρὰ τοῖς βαρβάροις λαοῖς τοῦ βορρᾶ μαρτυρεῖ ἀπὸς ὃ Ἡρόδοτος γράφων περὶ τῶν Σκυθῶν, ὅτι ὑπὸ ταῖς σκηναῖς αὐτῶν καθήμενοι ἔχον κανναβόσπορον ἐπὶ πεπορακτωμένων λίθων, ὃ δὲ πνιγηρὸς καὶ θερμὸς καπνὸς καὶ ἀτμὸς ἐπλήρου ὀλόκληρον τὸν χρόνον, περισσότερο παρὰ εἰς κάθε ἑλληρικὸν ἀτμόλουτρον. Οἱ δὲ Σκύθαι περιφερόμενοι ὑπὸ τοῦ ἰθῶτος βρυχάοντα ἐκ τῆς πολλῆς ἠθονῆς. «Τοῦτο χρησιμεῖ εἰς αὐτοὺς ἀντὶ λουτροῦ, διότι οἱ Σκύθαι οὐδέποτε πλύνουσι τὰ σῶμά των.»

Ὀλιγώτερον βάρβαρα ἀλλὰ κατ' οὐσίαν οὐχὶ πόλῃ διάφορα τούτων εἶναι τὰ λουτρά τῶν Ἰαπῶνων, καὶ ἐν γένει τῶν κατοίκων τῆς ἀνατολικῆς Ἀσίας. Ἐκαστος Ἰάπων, οἷας δήποτε τάξεως, λαμβάνει εἰ δυνατὸν καθ' ἑκάστην ἡμέραν τὸ θερμὸν λουτρόν του ὅπερ ἔχει θερμοκρασίαν 38 ἕως 45 βαθμῶν Κελσίου, τοῦτ' ἐστίν, ἀνυπόφορως ὑψηλὴν θερμοκρασίαν. Ἐν τῇ οἰκίᾳ δὲ λουνοῦνται πάντα τὰ μέλη τῆς οἰκογένειας, ἀπὸ τοῦ οἰκοδεσπότου μέχρι τοῦ ἐλαχίστου ὑπηρετοῦ, ἀλληλοδιαδόχως ἐν τῷ ζέοντι ὕδατι. Ἀντίθετα πρὸς τὰ τῶν Ἰαπῶνων εἶνε τὰ λουτρά παρὰ τοῖς Ἰνδοῖς. Ἐνταῦθα, ὡς γνωστόν, τὰ λουτρά ἔχουσι θρησκευτικὸν χαρακτῆρα· τὸ λουεσθαὶ εἶνε θρησκευτικὴ ἀσκησις, θεᾶρετος πράξις, ἢν μετὰ κατανύξεως καὶ εὐλαβείας ἐπιτελοῦσιν οἱ πιστοὶ ἐν παντὶ παρατοχῶντι ποταμῷ, ἢ λίμνῃ ἢ ἱερῷ ὕδροστασίῳ, ἀποπλύνοντες τὰ ἁμαρτήματα αὐτῶν καὶ εἰσαδεχόμενοι ἐν ἑαυτοῖς τὴν ἱερὰν ἀγνότητα τῶν ἡγιασμένων ῥείθρων. Ἐκατοντάδες προσκυνητῶν, ἀπὸ τοῦ πρώτου ἐσθινοῦ Λυκαυγοῦς μέχρι τῆς ὁδοῦ τοῦ ἡλίου, σφρέουσι εἰς τὰς ὄχθας τῶν ἱερῶν ποταμῶν, καὶ ψιθυρίζοντες καὶ προσευχόμενοι καὶ ἀκαταπαύστως ὑποκλινόμενοι καὶ γονυπετοῦντες καὶ πάλιν ἀνορθούμενοι, καταδιδῶνται αἴφνης εἰς τὰ ἡγιασμένα ὕδατα, προσφέροντες οὕτω, κατὰ τὰς θρησκευτικὰς αὐτῶν δοξασίας, εὐπρόδοκτον τῷ Θεῷ θυσίαν.

κ. Ι. Ζ. εἰς Βατοῦμ. Ἐλήφθησαν καὶ οἳς ῥόματα διὰ τὰς εὐγενεῖς ὑμῶν προσπαθείας, ἐλήφθη καὶ ἐχάρημεν διὰ νὰ ἐν αὐτῇ. — κ. Χ. Φ. εὐχαριστοῦμεν. — κ. Μ. Σ. εἰς Ἀγκυραν. Ἐνε- Τὸν Δ. Τόμον δὲ λάβετε κατ' αὐτὰς. — κ. εἰς Κόμμ Καποῦ. Ἐστάλη. — κ. Κ. Ν. Κ. εἰς γράψαμεν ὅλους καὶ οἳς εὐχαριστοῦμεν θερ- Φ. Α. Ζ. εἰς Σιδίτισσαν. Ἡ ἐπιστολὴ σας Βάρναν. Σᾶς εὐχαριστοῦμεν θερμῶς.